

روش حفظ قرآن

رحیم شمیم

است که باید هر صفحه از قرآن را، به صورت سه آیه - سه آیه، و هر سوره از قرآن را، سه صفحه - سه صفحه، و هر جزء از قرآن را، سه سوره - سه سوره، تقسیم کنید. مثلاً اگر یک صفحه از قرآن، مانند صفحه ۵۷۳ قرآنی که با رسم الخط «عثمان طه» است، دارای ۱۵ آیه، یعنی آیه ۱۴ تا ۲۸ سوره «جِن» است، باید به پنج قسمت «۳ آیه» ای، و چنانچه یک سوره از قرآن، مانند سوره «یس» دارای حدود ۶ صفحه است، باید به دو قسمت «۳ صفحه» ای، و در صورتی که یک جزء از قرآن، مانند جزء «بیست و هشتم» دارای ۹ سوره

برای حفظ قرآن روشهای گوناگونی بیان و تبیین شده که هر کدام در جای خود، دارای ویژگیهایی است و هرکس نیز امکان دارد براساس استعداد، ذوق و سلیقه، شرایط شخصی و تجربه عملی خویش، دارای روش خاص و شخصی در حفظ قرآن باشد. ولی روش پیشنهادی مادر حفظ قرآن، بر مبنای حفظ «تفکیکی» آیات، صفحات، سوره‌ها و جزءهای قرآن و سپس بر مبنای حفظ «ترکیبی» و تکرار آنها بر اساس قسمت‌های «سه» تایی - «سه» تایی است.

توضیح این روش بدین گونه

حفظتان گردد. آنگاه به سراغ آیه سوم بروید و آن را نیز، به صورت جدا و تفکیکی و بدون ارتباط با آیه دوم و چهارم، بخوانید و تکرار نمایید تا حدی که این آیه سوم هم، به طور کامل و صحیح و روان و آسان، حفظتان گردد.

در پایان نخستین قسمت سه آیه‌ای، دوباره، آیات اول تا سوم را، با یکدیگر و پشت سر هم و به صورت ترکیبی، نیز بخوانید و تکرار کنید تا حدی که مجموع هر سه آیه، با هم و به طور کامل و صحیح و روان و آسان، حفظتان شود.

علت این امر، آن است که اگر آیات قرآن را جدا - جدا و یکی - یکی و به صورت تفکیکی حفظ کنید، ولی با یکدیگر حفظ ننمایید، ممکن است نتوانید آیاتی را که جدا - جدا و یکی - یکی حفظ کرده‌اید، بار دیگر به صورت متصل و مرتبط با آیات قبلی و بعدی‌شان و به ترتیب یکدیگر، از حفظ بخوانید و بازگو کنید و یا نزد دیگران ارائه نمایید. این نکته‌ای مهم است که باید کاملاً آن را رعایت کنید.

است، باید به سه قسمت «۳ سوره» ای تقسیم نمایید. سپس باید آیه‌های هر قسمت را، یک بار به صورت جدا - جدا و یک آیه - یک آیه و با «تفکیک» از آیات قبلی و بعدی‌شان حفظ کنید تا آیات الهی به صورت «تک به تک» و «جزء به جزء» به حافظه تان سپرده شوند، و بار دیگر باید آنها را به صورت ارتباط و پیوند و «ترکیب» با آیات قبلی و بعدی‌شان نیز تکرار و حفظ نمایید تا آیات به صورت «مجموعه‌ای» و «کل به کل» نیز به حافظه تان سپرده شوند.

تشریح عملی این روش بدان گونه است که با صدای آشکار، آیه اول از سوره مورد نظر تان را به صورت جدا و تفکیکی و بدون ارتباط با آیه دوم، بخوانید و تکرار نمایید تا حدی که این آیه اول، به طور کامل و صحیح و روان و آسان، حفظتان گردد. سپس به سراغ آیه دوم بروید و آن را نیز، به صورت جدا و تفکیکی و بدون ارتباط با آیه اول و سوم، بخوانید و تکرار کنید تا حدی که این آیه دوم هم، به طور کامل و صحیح و روان و آسان،

مجموع هر سه آیه هفتم تا نهم را، با یکدیگر و پشت سر هم و به صورت ترکیبی، نیز بخوانید و تکرار کنید تا حدی که مجموع هر سه آیه، با هم، حفظتان شود.

در پایان سومین قسمت سه آیه‌ای، دوباره، آیات چهارم تا نهم را - نه آیات اول تا نهم (دقت کنید) - با یکدیگر و پشت سر هم و به صورت ترکیبی، نیز بخوانید و تکرار کنید تا حدی که مجموع هر شش آیه، با هم، حفظتان گردد.

حفظ آیات را، با همین روش و به صورت سه آیه - سه آیه، آن قدر ادامه دهید تا اینکه همه آیات یک صفحه از قرآن را حفظ نمایید. در پایان، دوباره، کل آیات این صفحه را، از اول تا آخر، بخوانید و تکرار کنید تا آیات آن صفحه، به صورت مجموعه‌ای و ترکیبی، نیز حفظتان شود.

پس از حفظ کامل و صحیح یک صفحه از قرآن، اینک به سراغ صفحه دوم قرآن بروید و آیات آن صفحه را نیز، همانند صفحه اول و به همان صورت تفکیکی و ترکیبی که گفته شد،

اکنون به سراغ آیات دومین قسمت سه آیه‌ای، یعنی آیات چهارم تا ششم، بروید و آنها را، همانند آیات اول تا سوم، بخوانید و تکرار نمایید تا حدی که این سه آیه هم، به طور جداگانه و بدون ارتباط با آیات قبلی و بعدی شان، حفظتان گردد. سپس مجموع هر سه آیه چهارم تا ششم را، با یکدیگر و پشت سر هم و به صورت ترکیبی، نیز بخوانید و تکرار کنید تا حدی که مجموع هر سه آیه، با هم، حفظتان شود.

در پایان دومین قسمت سه آیه‌ای، دوباره، آیات اول تا ششم را، با یکدیگر و پشت سر هم و به صورت ترکیبی، نیز بخوانید و تکرار کنید تا حدی که مجموع هر شش آیه، با هم، حفظتان گردد.

اینک به سراغ آیات سومین قسمت سه آیه‌ای، یعنی آیات هفتم تا نهم، بروید و آنها را، همانند آیات اول تا سوم، بخوانید و تکرار نمایید تا حدی که این سه آیه هم، به طور جداگانه و بدون ارتباط با آیات قبلی و بعدی شان، حفظتان گردد. سپس

آیاتِ صفحهٔ اول تا ششم را، با یکدیگر حفظ کنید.

و پشت سر هم و به صورت ترکیبی، نیز بخوانید و تکرار نمایید تا حدی که مجموع هر شش صفحه، با هم، حفظتان گردد. اینک به سراغ آیاتِ سومین قسمتِ سه صفحه‌ای، یعنی آیاتِ صفحهٔ هفتم تا نهم، بروید و آنها را، همانند آیاتِ صفحهٔ اول تا سوم، بخوانید و تکرار نمایید تا حدی که آیاتِ این سه صفحه هم، به طور جداگانه و بدون ارتباط با آیاتِ صفحات قبلی و بعدی‌شان، حفظتان گردد. سپس مجموع آیاتِ هر سه صفحهٔ هفتم تا نهم را، با یکدیگر و پشت سر هم و به صورت ترکیبی، نیز بخوانید و تکرار کنید تا حدی که آیاتِ مجموع هر سه صفحه، با هم، حفظتان شود. در پایانِ سومین قسمتِ سه صفحه‌ای، دوباره، آیاتِ صفحات چهارم تا نهم را - نه آیاتِ صفحات اول تا نهم (دقت کنید) - با یکدیگر و پشت سر هم و به صورت ترکیبی، نیز بخوانید و تکرار کنید تا حدی که مجموع هر شش صفحه، با هم، حفظتان گردد.

پس از حفظ کامل و صحیح صفحهٔ دوم به سراغ صفحهٔ سوم قرآن بروید و آیات آن صفحه را نیز، همانند صفحهٔ اول و دوم، حفظ نمایید. پس از حفظ کامل و صحیح صفحهٔ سوم، دوباره، کل آیاتِ صفحهٔ اول تا سوم را با یکدیگر و پشت سر هم و به صورت ترکیبی، نیز بخوانید و تکرار کنید تا حدی که مجموع هر سه صفحه، با هم، حفظتان گردد.

اکنون به سراغ آیاتِ دومین قسمتِ سه صفحه‌ای، یعنی آیاتِ صفحهٔ چهارم تا ششم، بروید و آنها را، همانند آیاتِ صفحهٔ اول تا سوم، بخوانید و تکرار کنید تا حدی که آیاتِ این سه صفحه هم، به طور جداگانه و بدون ارتباط با آیاتِ صفحات قبلی و بعدی‌شان، حفظتان شود. آنگاه، مجموع هر سه صفحه چهارم تا ششم را، با یکدیگر و پشت سر هم و به صورت ترکیبی، نیز بخوانید و تکرار نمایید تا حدی که مجموع آیاتِ هر سه صفحه، با هم حفظتان گردد. در پایانِ دومین قسمتِ سه صفحه‌ای، دوباره،

جزء‌های بعدی قرآن بروید و آیات آن جزء‌ها را نیز، همانند جزء اول و به همان صورت تفکیکی و ترکیبی که گفته شد و بر اساس سه جزء - سه جزء حفظ نمایید و حفظ جزء‌ها را آن قدر ادامه دهید تا اینکه همه آیات سی جزء قرآن را، به طور کامل و صحیح و روان و آسان، حفظ کنید و با عنایات خدای سبحان و تسبیحات امام زمان علیه السلام «حافظ کل قرآن» شوید.

با توجه به آنچه گفته شد، در صورتی که بخواهید مثلاً صفحه ۳۷۳ را که طبق قرآنهاي با رسم الخط «عثمان طه» دارای ۱۵ آیه است، با این روش، حفظ نمایید، باید به ترتیب زیر عمل کنید:

یک. حفظ آیه اول

دو. حفظ آیه دوم

سه. حفظ آیه سوم

چهار. حفظ آیه اول تا سوم

پنج. حفظ آیه چهارم

شش. حفظ آیه پنجم

هفت. حفظ آیه ششم

هشت. حفظ آیه چهارم تا ششم

نه. حفظ آیه اول تا ششم

حفظ آیات صفحات را، با همین روش و به صورت سه صفحه - سه صفحه آن قدر ادامه دهید تا اینکه آیات همه صفحات یک سوره از قرآن را حفظ نمایید. در پایان، دوباره، کل آیات صفحات این سوره را، از اول تا آخر، بخوانید و تکرار کنید تا آیات آن سوره؛ به صورت مجموعه‌ای و ترکیبی، نیز حفظتان شود.

پس از حفظ کامل، صحیح، روان و آسان یک سوره از قرآن، اینک به سراغ سوره‌های بعدی قرآن بروید و آیات آن سوره‌ها را نیز، همانند سوره اول و به همان صورت تفکیکی و ترکیبی که گفته شد و بر اساس سه سوره - سه سوره، حفظ کنید و حفظ سوره‌ها را آن قدر ادامه دهید تا اینکه همه آیات یک جزء از قرآن را حفظ نمایید. در پایان، دوباره، کل آیات این جزء را، از اول تا آخر، بخوانید و تکرار کنید تا آیات آن جزء، به صورت مجموعه‌ای و ترکیبی، نیز حفظتان شود.

پس از حفظ کامل، صحیح، روان و آسان یک جزء از قرآن، اینک به سراغ

ده. حفظ آیه هفتم	دو. حفظ صفحه دوم
یازده. حفظ آیه هشتم	سه. حفظ صفحه سوم
دوازده. حفظ آیه نهم	چهار. حفظ صفحه اول تا سوم
سیزده. حفظ آیه هفتم تا نهم	پنج. حفظ صفحه چهارم
چهارده. حفظ آیه چهارم تا نهم (نه آیه اول تا نهم)	شش. حفظ صفحه پنجم
پانزده. حفظ آیه دهم	هفت. حفظ صفحه ششم
شانزده. حفظ آیه یازدهم	هشت. حفظ صفحه چهارم تا ششم
هفده. حفظ آیه دوازدهم	نه. حفظ صفحه اول تا ششم
هجده. حفظ آیه دهم تا دوازدهم	و اگر بخواهید مثلاً جزء «۲۸»
نوزده. حفظ آیه هفتم تا دوازدهم (نه آیه اول تا دوازدهم)	قرآن را که دارای «۹» سوره است، با این روش، حفظ نمایید، باید به ترتیب زیر عمل کنید:
بیست. حفظ آیه سیزدهم	یک. حفظ سوره اول
بیست و یک. حفظ آیه چهاردهم	دو. حفظ سوره دوم
بیست و دو. حفظ آیه پانزدهم	سه. حفظ سوره سوم
بیست و سه. حفظ آیه سیزدهم تا پانزدهم	چهار. حفظ سوره اول تا سوم
بیست و چهار. حفظ آیه دهم تا پانزدهم (نه آیه اول تا پانزدهم)	پنج. حفظ سوره چهارم
و چنانچه بخواهید مثلاً سوره «یس» را که طبق قرآنهاى بارسم الخط «عثمان طه» دارای «۶» صفحه است، با این روش، حفظ کنید، باید به ترتیب زیر عمل نمایید:	شش. حفظ سوره پنجم
یک. حفظ صفحه اول	هفت. حفظ سوره ششم
	هشت. حفظ سوره چهارم تا ششم
	نه. حفظ سوره اول تا ششم
	ده. حفظ سوره هفتم
	یازده. حفظ سوره هشتم

ضرورتِ آیات، موجب خستگی و دلزدگی تان نیز شود.

نکات قابل توجه:

۱. تا زمانی که آیه یا صفحه یا سوره و یا جزئی از قرآن را، به طور کامل و صحیح و روان و آسان، حفظ نکرده‌اید، هرگز به سراغ حفظ آیه یا صفحه یا سوره و یا جزئی دیگر از قرآن نروید.

۲. توجه داشته باشید که این روش را هم با «خواندن» از روی قرآن و هم با «گوش دادن» به نوارها یا سی دی‌های قرآنی می‌توانید انجام دهید، گرچه حفظ قرآن از راه «گوش دادن»، برای برخیها، مانند خردسالان و کسانی که نمی‌توانند از راه «خواندن» به حفظ قرآن بپردازند، ممکن است که بهترین و تنهاترین راه باشد.

۳. اگر بلندی آیه‌ای از یک سطر بیشتر باشد، مبنای شما در روش حفظ خود این آیات، سطر به سطر و در مجموعه خوانی سطرها با یکدیگر، حداکثر، تا سه سطر خواهد بود؛ یعنی چنانچه بلندی آیه‌ای، مانند آیه ۱۶۰ سوره «اعراف»، شش سطر باشد، آن را

دوازده. حفظ سوره نهم

سیزده. حفظ سوره هفتم تا نهم

چهارده. حفظ سوره چهارم تا نهم (نه)

سوره اول تا نهم)

برای خودداری از تکرار زیاد و غیر ضروری آیات، توجه داشته باشید که دیگر لازم نیست مثلاً مجموع دو آیه اول و دوم، یا دوم و سوم، یا سوم و چهارم، یا چهارم و پنجم، یا پنجم و ششم، یا مجموع سه آیه دوم تا چهارم، یا سوم تا پنجم، یا مجموع چهار آیه اول تا چهارم، یا دوم تا پنجم، یا سوم تا ششم، و یا مجموع پنج آیه اول تا پنجم، یا دوم تا ششم را نیز بخوانید و تکرار نمایید تا حفظتان شود. و یا دیگر لازم نیست مثلاً مجموع شش صفحه دوم تا هفتم، یا سوم تا هشتم، و یا مجموع هفت صفحه سوم تا نهم، یا چهارم تا دهم، یا پنجم تا یازدهم، یا ششم تا دوازدهم را نیز بخوانید و تکرار کنید تا حفظتان گردد؛ زیرا انجام دادن این امر، به صورت حالت تصاعدی درخواهد آمد و در نتیجه، وقت فراوانی از شما را خواهد گرفت و ممکن است خود تکرار زیاد و بدون

به دو قسمت سه سطر تقسیم می‌کنید. سپس هر کدام از سطرهای اول و دوم و سوم آن آیه را، به صورت تفکیکی، می‌خوانید و تکرار می‌نمایید تا هر یک از سطرها به طور جداگانه، حفظتان شود. آن گاه، مجموع سطرهای اول تا سوم را، به صورت ترکیبی نیز، می‌خوانید و تکرار می‌کنید تا مجموع هر سه سطر، با هم و به طور کامل و صحیح، حفظتان گردد. پس از آن، هر کدام از سطرهای چهارم و پنجم و ششم آن آیه را، به صورت تفکیکی، می‌خوانید و تکرار می‌نمایید تا هر یک از سطرها، به طور جداگانه، حفظتان شود. سپس مجموع سطرهای چهارم تا ششم را، به صورت ترکیبی نیز، می‌خوانید و تکرار می‌کنید تا مجموع هر سه سطر، با هم و به طور کامل و صحیح و روان و آسان حفظتان گردد. در پایان، دوباره، سطرهای اول تا ششم را، از اول تا آخر و به صورت ترکیبی نیز، می‌خوانید و تکرار می‌نمایید تا مجموع هر شش سطر، با هم، یعنی کل آیه به طور کامل و صحیح و روان و آسان حفظتان شود. آن گاه به سراغ

حفظ آیه بعدی بروید.

۴. اگر بلندی آیه‌ای، فقط یکی - دو - سه کلمه بیش از یک سطر باشد، آن آیه را نیز به طور کامل حفظ نمایید و در این گونه آیات، از روش سطر به سطر استفاده نکنید.

۵. اگر بلندی سوره‌ای، از یک صفحه کمتر باشد، مانند شماری از سوره‌های کوتاه آخر قرآن، مبنای شما در حفظ آنها باید همان سوره به سوره باشد؛ یعنی تا سوره‌ای را به طور کامل و صحیح و روان و آسان حفظ نکرده‌اید، هرگز به سراغ حفظ سوره‌ای دیگر نروید.

۶. حفظ کامل یک صفحه یا یک سوره و یا یک جزء از قرآن را در صورتی بخوبی انجام داده و محقق کرده‌اید که بتوانید تک تک آیات آن را با شماره خودشان و حتی بدون ترتیب نیز به یاد آورید و از حفظ بخوانید. مثلاً اگر از شما پرسند که آیه ۱۸ سوره «بلد» چیست؟ فوراً بگویید: ﴿أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ﴾.

۷. مقدار تکرار هر آیه و سوره قرآن، برای حفظ آن، به شرایط انسان،

در حالی که خودتان آیه مورد نظر را از روی قرآن می‌خوانید، به شکل خواندن و تلفظ همان آیه از طریق نوار نیز گوش فرادهید تا از اشتباه خواندن تلفظها و حرکتها و اِعرابهای کلمات و آیات قرآن، به دور باشید.

۹. بارها اتفاق افتاده است که برخی از حافظان قرآن نتوانسته‌اند آیه‌ای از قرآن را که قبلاً حفظ کرده‌اند، دوباره از حفظ بخوانند، ولی هنگامی که «کلمه اول» یا «کلمه اول + کلمه دوم» همان آیه را برای آنان خوانده‌اند، تمام آن آیه به یادشان آمده است و همه آیه را، از اول تا آخر و از حفظ، خوانده‌اند. پس، «کلمه اول» یا مجموع «کلمه اول + کلمه دوم» در هر آیه، «نقطه تمرکز» آن آیه برای حفظ کردنش است و باید آن را بیش از کلمات دیگر آن آیه، تکرار کنید و در حافظه خود بسپارید. مثلاً در آیه ۷ سوره بینه: «إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُم خَيْرُ الْبَرِيَّةِ»، باید دو کلمه «إِنَّ الَّذِينَ» را بیشتر از کلمات بعدی آیه تکرار نمایید و در گنجینه حافظه خویش بسپارید.

۱۰. معمولاً انسان دوست دارد

روش حفظ وی، آسانی و دشواری هر آیه و سوره، و کوتاهی و بلندی آن بستگی دارد. مثلاً ممکن است شما آیه‌ای را با ۳ بار تکرار حفظ نمایید، ولی شخص دیگری همان آیه را با ۵ بار تکرار حفظ کند.

۸. حتماً دقت کنید که کلمات و آیات قرآن را، از همان آغاز خواندن و حفظ کردن و از نظر تلفظ و حرکت و اِعراب، به شکل صحیح بخوانید و حفظ کنید؛ زیرا در صورتی که تلفظ و حرکت و اِعراب کلمه‌ای، به شکل غلط وارد حافظه شما شود، تلاشتان برای حفظ چنین کلمه‌ای دو برابر خواهد شد: یکبار باید شکل غلط این کلمه را از حافظه خود بیرون برید و بار دیگر باید شکل صحیح آن را به درون حافظه خویش برید و جایگزین شکل قبلی آن نمایید.

یکی از بهترین راههای پیشگیری از چنین مشکلی این است که دستگاه حاوی نوار قرآن را کنار خود بگذارید و قرآن را باز کنید و هنگامی که می‌خواهید برای نخستین بار، آیه‌ای را حفظ نمایید، دستگاه را روشن کنید و

آیات این سه جزء، شایسته است - اگر نگوییم بایسته است - جزءهای دیگر قرآن را به ترتیب و از جزء اول و سپس جزء دوم تا جزء بیست و ششم و و سپس جزء بیست و هفتم قرآن حفظ کنید. رعایت این ترتیب، برای آن است که ذهن و حافظه شما نیز از ترتیب ویژه‌ای برخوردار گردد و از نظم خاصی پیروی نماید و هنگام بازگویی و ارائه آیات حفظ شده، دچار تشویش و نابسامانی نشود.

البته پیشنهاد می‌شود برای کودکان و نوجوانان و مانند آنان، حفظ قرآن از جزء سی ام و طبق مراحل زیرین صورت پذیرد:

- مرحله اول: سوره‌های ۲ سطری.
- مرحله دوم: سوره‌های ۳ سطری.
- مرحله سوم: سوره‌های ۴ سطری.
- مرحله چهارم: سوره‌های ۵ سطری.
- مرحله پنجم: سوره‌های ۶ سطری.
- مرحله ششم: سوره‌های ۷ سطری.
- مرحله هفتم: سوره‌های ۸

ثمره و نتیجه کار خویش را زودتر ببیند و گاه نیز از حوصله فراوانی برخوردار نیست. از این رو، شما حفظ تمام قرآن را هدف خود قرار ندهید، بلکه هدف خویش را مثلاً حفظ یک جزء قرآن در نظر بگیرید و از سوره‌های کوتاه و جزء سی ام قرآن آغاز کنید تا ثمره و نتیجه آن را زودتر مشاهده نمایید و دلگرم‌تر شوید، و نیز چنانچه حفظ قرآن را با سوره‌های بلند، مانند سوره «بقره» و «آل عمران» و «مائده»، آغاز کنید، ممکن است شوق و علاقه اولیه‌ای را که برای حفظ قرآن داشته‌اید، از دست بدهید؛ هرچند اگر بتوانید حفظ قرآن را از همان جزء اول و با سوره «حمد» آغاز نمایید، بهتر است.

۱۱. گفته شده که در ابتدا می‌توانید سوره‌های کوتاه قرآن را حفظ کنید، و چون جزءهای سی ام و بیست و نهم و بیست و هشتم قرآن - به ترتیب و به طور نسبی - دربردارنده سوره‌های کوتاه‌تری هستند، می‌توانید این سه جزء را پیش از جزءهای دیگر قرآن حفظ نمایید؛ اما پس از حفظ کردن

پارچه‌ای را که در عطف و شیرازه برخی از قرآن‌ها وجود دارد، در همان صفحه مربوط قرار دهید تا برایتان مشخص باشد که چه مقدار از قرآن و تا کدام صفحه از آن را حفظ نموده‌اید و از دوباره کاری و تکرار غیر لازم آیات نیز به دور باشید.

۱۴. در صورتی که برایتان امکان دارد، سعی کنید در هر جلسه حفظ قرآن، آیات را تا پایان هر صفحه و یا تا پایان هر سوره حفظ نمایید و مثلاً حفظ آیات را تا نیمه صفحه و یا تا نیمه سوره باقی نگذارید.

۱۵. سعی کنید جای هر آیه در صفحه قرآن را کاملاً به خاطر بسپارید تا آسانتر بتوانید آیه حفظ شده را به خاطر آورید و ارائه نمایید؛ مثلاً آیه ۲۰ سوره مرسلات، یعنی آیه ﴿أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ﴾ در اول صفحه، و آیه ۳۵ آن، یعنی آیه ﴿هَذَا يَوْمَ لَا يَنْطِقُونَ﴾ در وسط صفحه، و آیه ۵۰ آن، یعنی آیه ﴿فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ﴾ در آخر صفحه قرآن قرار دارد.

۱۶. چنانچه هنگام تمرین و تکرار محفوظات قرآنی خود، قسمتی را به

سطری.

مرحله هشتم: سوره‌های ۹
سطری.

مرحله نهم: سوره‌های ۱۰
سطری.

مرحله دهم: سوره‌های یک
صفحه‌ای و کمتر از آن.

مرحله یازدهم: سوره‌های بیشتر
از یک صفحه.

مرحله دوازدهم: این مرحله که مرحله پایانی برای کودکان و نوجوانان و مانند آنان است، حفظ دوباره سوره‌های جزء سی ام است به همان ترتیبی که در قرآن آمده است، یعنی حفظ جزء سی ام را از سوره «نبأ» آغاز نمایند و با سوره «ناس» پایان دهند.

۱۲. در صورتی که با وسایل سمعی و بصری، مانند نوارهای ویدئویی، قرآن را حفظ می‌نمایید، حتماً به دهان قاری قرآن و چگونگی تلفظ و ادای کلمات و قرائت وی، خوب نگاه کنید.

۱۳. هر مقدار از آیات و سوره‌ها و جزء‌های قرآن را که حفظ کردید، در جایی، آن را یادداشت کنید. و نوار

۱۸. در حفظ آیاتی که به یکدیگر شبیه هستند، هم دقت و هم تمرین بیشتری را لازم دارید. به طور مثال، اگر آیات دیگر را ۴ تا ۵ بار مرور و تکرار می‌کنید، آیات مشابه را باید ۸ تا ۱۰ بار مرور و تکرار نمایید.

۱۹. یکی از راههای حفظ آیات مشابه، استفاده از «نشانه» است. مثلاً سوره «صف» با آیه «سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ...» آغاز می‌گردد و سوره بعدی آن، یعنی سوره «جُمُعَة»، با آیه «سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ...» شروع می‌شود. برای اینکه «سَبِّحْ» با «سَبِّحْ» اشتباه نگرده، می‌توانید مثلاً این نشانه را برای خود قرار دهید که حرف اول نام سوره «صف»، یعنی حرف «ص»، شبیه حرف اول کلمه «سَبِّحْ»، یعنی حرف «س»، است؛ هرچند این دو حرف کاملاً مانند یکدیگر نیستند.

۲۰. همانگونه که گفته شد، هنگام حفظ قرآن، آیات را با صدای «آشکار» بخوانید تا پژواک آیه‌های قرآن، در

یاد نیاوردید، فوراً به قرآن مراجعه نکنید؛ بلکه در ابتدا خوب فکر نمایید و ذهن و حافظه خویش را به کار اندازید و در صورتی که آن قسمت فراموش شده را به یاد نیاوردید، آن گاه به قرآن مراجعه کنید. اگر این نکته را بخوبی رعایت نمایید، قسمت‌های فراموش شده، دیگر، کمتر فراموشتان می‌شوند و بیشتر در ذهن و حافظه‌تان باقی می‌مانند؛ زیرا دستگاه ذهن و سیستم حافظه انسان، آنچه را با تلاش و کندوکاو درونی خود به یاد می‌آورد، بیشتر به یاد می‌سپارد و دیرتر از یاد می‌برد.

۱۷. هر اندازه که بین تکرار آیات حفظ شده، کمتر فاصله بیندازید، آنها را بیشتر به ذهن و خاطرتان می‌سپارید. مثلاً چنانچه سوره «صَف» را حفظ نمودید و هر ۳ روز یک بار، آن را مرور و تکرار کردید، بیشتر در ذهن و خاطرتان باقی می‌ماند تا هنگامی که همین سوره را ۵ روز یک بار، مرور و تکرار نمایید.

قسمتی از ادامه آیه را به یاد نیاوردید، چشمهای خود را باز کنید و آن قسمت را از روی قرآن بخوانید. دوباره چشمهای خود را ببندید و قسمت دیگری از ادامه آیه را در ذهن و خاطر تان بیاورید و از حفظ بخوانید. این کار را به همین صورت، آن قدر ادامه دهید تا تمام آیه مورد نظر، حفظتان شود.

۲۲. برای حفظ آیات طولانی می‌توانید آن آیات را بر اساس محلهای وقف و در رنگ آنها، قسمت - قسمت کنید و سپس به حفظ هر قسمت از آن آیه پردازید. برای آشنایی با محلهای وقف آیات و علائم آن، می‌توانید به صفحات پایانی برخی از قرآن‌ها یا کتابهای معتبر روخوانی و تجوید قرآن مراجعه نمایید، یا به نوارهای مشهور تلاوت قرآن یا به تلاوت قاریان ممتاز قرآن گوش فراد دهید، یا آنها را از استادان معروف قرآن بپرسید و یا زیر نظر آنان یاد بگیرید.

گوشه‌ایتان طنین انداز شود و حرکات و کلمات آنها بر سیستم مغزی و دستگاه حافظه شما بخوبی نقش بندد؛ زیرا یکی از آثار و ویژگیهای صوت، ایجاد نقش در اجسام و تأثیر در اطراف است. البته، آشکار خواندن آیات به معنی بلند خواندن آنها و آزرده کردن اطرافیان نیست، بلکه به معنی آشکار ساختن جوهره صوت و دوری جستن

از لبخوانی است؛ هرچند در برخی از شرایط و موارد حفظ قرآن، لبخوانی شایسته و یا حتی بایسته است.

۲۱. یکی از راههای تمرکز دادن به حواس و حفظ آیات قرآن، این است که یک بار آیه مورد نظر برای حفظ را از روی قرآن و با دقت و توجه کامل بخوانید تا نخستین تصویر از آن آیه، در ذهن و حافظه تان جای گیرد و نقش بندد. آن گاه، برای بار دوم، آیه مورد نظر را از روی قرآن بخوانید و در اثنای آن، گاهی چشمهای خود را ببندید و ادامه آیه را در ذهن و خاطر تان بیاورید و از حفظ بخوانید. سپس، هرگاه